

УДК 336.225

DOI: 10.25140/2411-5215-2021-2(26)-164-171

*Костянтин Шапошников, Денис Крилов, Інна Якушко***СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ФІСКАЛЬНИХ ІНСТРУМЕНТІВ***Kostiantyn Shaposhnykov, Krylov Denys, Inna Yakushko***ESSENCE AND TYPES OF FISCAL INSTRUMENTS**

У статті поглиблено теоретичні питання щодо дослідження сутності фіскальних інструментів, їх видів та ролі в розвитку економіки. Зокрема, встановлено, що фіскальні інструменти є невід'ємною складовою фіскального механізму, який активно використовується органами державної влади для акумулювання, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів. Також у статті проаналізовано сутність такого механізму і визначено місце фіскальних інструментів у його функціонуванні. Значну увагу приділено визначенню видів фіскальних інструментів. Зокрема, встановлено, що в переважній більшості випадків фіскальні інструменти науковці розглядають як загальну систему з бюджетних та податкових інструментів. Відповідно, було конкретизовано такі інструменти.

Ключові слова: інструмент; фіскальний інструмент; фіскальний механізм; податковий інструмент; бюджетний інструмент; економічний розвиток.

Рис.: 2. Бібл.: 22.

Within the article, theoretical issues related to the study of the essence of fiscal instruments, their types and the role in economic development are deepened. In particular, it has been established that fiscal instruments are an integral part of the fiscal mechanism, which is actively used by public authorities for the accumulation, distribution and redistribution of financial resources. In the article, the essence of such a mechanism is also analyzed, and the place of fiscal instruments in its operation is identified. Considerable attention is paid to the definition of the types of fiscal instruments. In particular, it was found that in the vast majority of cases, fiscal instruments are considered by scholars as a general system of budgetary and tax instruments. Accordingly, these instruments are specified.

Keywords: instrument; fiscal instrument; fiscal mechanism; tax instrument; budget instrument; economic development.

Fig.: 2. References: 22.

JEL Classification: H20

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки значним чином зумовлений ефективністю здійснення фінансової політики в державі, ефективним поєднанням різних фінансових інструментів для активізації фінансових відносин. Фіскальні інструменти є окремим видом зазначених інструментів і відіграють ключову роль на сьогодні в реалізації політики державного регулювання економічного розвитку. Саме завдяки окресленій групі фінансових інструментів можливо перерозподіляти бюджетні кошти, підтримувати окремі перспективні галузі та сфери господарства, забезпечувати необхідний обсяг надходжень до державного бюджету. Цілком логічним є те, що враховуючи широкий спектр фіскальних інструментів та їхню важливу роль у регулювання економічних відносин у країні, нині здійснювати їх дослідження дуже складно. Це насамперед пов'язано зі специфікою використання таких інструментів у різні періоди економічного розвитку, значною їх кількістю та складністю використання окремих з них. Проте варто розуміти, що застосування фіскальних інструментів органами державної влади на сьогодні вже є фактично об'єктивним процесом, оскільки обумовлюється необхідністю передусім у тих сферах, де збір фінансових ресурсів не можливий, однак їх функціонування є необхідним. До таких сфер можна віднести освіту, охорону здоров'я, культуру, систему соціального забезпечення та ін. Саме така складність вивчення фіскальних інструментів, особливостей їх використання і актуалізує проведення нових досліджень у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань сутності фіскальних інструментів та їх видів проводилися значною кількістю науковців. До їх числа варто віднести таких: О. Абакуменко, Л. Амбрик, Л. Баранник, М. Ваврін, В. Даценко, І. Дем'янчук, К. Ілляшенко, Ю. Касперович, В. Мельник, Л. Сідельникова, М. Слатвінська, Ю. Турянський, М. Фільо, І. Хлебнікова та ін. Зокрема, М. Ваврін розглядає питання забезпечення економічної безпеки на основі впровадження системи фіскального регулювання [4], а Ю. Касперович вивчає особливості забезпечення фіскальної безпеки держави в умовах зовнішніх деструктивних впливів [10]. М. Слатвінська досліджує зміну фіскальної політики держави в умовах модернізації фінансової системи країни [15]. І. Хлебнікова досліджує фіскальні та регуляторні ефекти акцизного опо-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

даткування в Україні [17]. Фіскальні інститути мінімізації податкових втрат вивчалися М. Фільо [16], а питання впливу фіскальних інструментів на економічний розвиток держави розглядаються в роботах Л. Амбрик [2].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на численні напрацювання вчених у сфері пізнання природи фіскальних інструментів, обґрунтування особливостей їх використання у процесі реалізації фіскальної політики держави, теоретичного поглиблення потребують питання виокремлення, систематизації та розкриття змісту окремих видів зазначених інструментів. Така необхідність також обумовлена постійним розширенням видів фіскальних інструментів у результаті трансформаційних процесів, які визначаються процесами цифровізації фінансової системи та національної економіки загалом.

Мета статті. Метою статті є дослідження сутності фіскальних інструментів, виокремлення та обґрунтування їх видів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження видів фіскальних інструментів розпочнемо з конкретизації їхньої сутності. Зауважимо, що фіскальні інструменти є невід'ємною складовою системи економічних інструментів, оскільки дозволяють регулювати економічні, фінансові процеси в державі за допомогою насамперед податків, їхніх розмірів, особливостей формування бази оподаткування тощо [18, с. 230].

Складність обґрунтування сутності фіскальних інструментів полягає в значній кількості таких інструментів, специфічних особливостях їх використання для регулювання різних економічних процесів у державі. Доречно зауважують Н. Гончаренко, Р. Доля, Д. Сурін, що фіскальний інструментарій є ключовим елементом системи регулювання економічного розвитку розвинених ринкових відносин, а тому дослідження інструментів оподаткування є однією з важливих складових сучасних досліджень, які створюють основу для прийняття тактичних і стратегічних рішень у галузі державного регулювання макро- та мікроекономічного розвитку та зовнішньоекономічної політики [5, с. 31].

І. Грицюк стверджує, що фіскальні інструменти забезпечують встановлення макроекономічної рівноваги, збалансованості економіки та прямо впливають на реальні об'єми національного виробництва, зайнятість, інфляцію за допомогою фіскальних інструментів держава може ефективно регулювати доходи і видатки бюджету, стимулювати чи обмежувати підприємницьку активність, впливати на інфляцію і безробіття [6, с. 146]. У межах цієї статті фіскальні інструменти будемо розглядати як сукупність засобів, які використовуються для акумулювання фінансових ресурсів економічних суб'єктів з метою формування доходів державного бюджету.

Цілком логічним, враховуючи окреслене трактування, є те, що фіскальні інструменти являють собою окремих компонент фіскального механізму, який, у свою чергу, є частиною фінансового механізму. Фіскальні інструменти є невіддільною частиною окресленого механізму і є його ключовою частиною. Саме сукупність фіскальних інструментів, їх значна кількість дозволяють ускладнити фіскальний механізм, зробити його більш гнучким для реалізації фіскальної політики та ефективнішого регулювання економічних процесів у державі. Відповідно, питання обґрунтування видів фіскальних інструментів пов'язано з аналізом сутності та структури фіскального механізму. Проведемо дослідження цього механізму та розглянемо теоретичні положення його функціонування.

І. Канцур, досліджуючи особливості фіскального механізму та принципи його дії, розглядає такий механізм як сукупність бюджетного та податкового механізмів, що поєднує в собі розподільчі процеси від сплати податків до використання фінансових ресурсів держави на соціальні потреби країни [9, с. 123]. Також авторка розглядає фіскальні інструменти як сукупність податкових та бюджетних інструментів розвитку соціальної сфери України. Подібний підхід до розгляду сутності фіскального механізму також трапляється в наукових роботах О. Базилінської та Н. Панченко, які констатують, що фіскальний механізм є важливою складовою механізму бюджетного оподаткування, що забезпечує мобілізація фінансових ресурсів та наповнення дохідної частини державного бюджету [21, с. 10].

У свою чергу, С. Масліченко пропонує розглядати фінансовий механізм як сукупність організаційно-економічних відносин щодо розподілу та перерозподілу національного доходу з метою досягнення загальноекономічних і соціальних цілей у суспільстві [11, с. 4]. Отже, автор пропонує розглядати сутність фінансового механізму як цілісної макроекономічної системи, мета функціонування якої полягає у формуванні ресурсів для розвитку економіки. Зауважимо, що в цьому контексті автор розглядає фінансовий механізм як складову частину фінансового механізму, який відіграє ключову роль у розвитку фінансових відносин у країні. Також подібну концепцію щодо розгляду сутності фінансового механізму підтримує Ю. Алескерова, яка зауважує, що «фінансовий механізм соціально-економічної сфери як складова частина фінансового механізму держави – досить вагомий інструмент впливу на соціально-економічний розвиток, особливо на перехідному етапі економічних реформ» [1, с. 99].

Таким чином, аналізуючи результати досліджень у сфері функціонування фінансового механізму, особливостей його побудови, можна констатувати наступне:

- 1) фінансовий механізм – складову частину фінансового механізму, який є системою вищого порядку;
- 2) фінансовий механізм – складна сукупність принципів, методів, інструментів, які в комплексі дозволяють впливати на економічні процеси в країні;
- 3) фінансовий механізм – інструмент, за допомогою якого керуюча система впливає на керування для досягнення конкретних цілей;
- 4) фінансовий механізм – спосіб впливати на рух фінансових ресурсів, який відбувається у межах фінансової системи держави.

Відповідно, як вже зазначалося, фінансовий механізм складається з певних структурних компонентів, які пов'язані між собою та в сукупності мають здатність впливати на економічні процеси в країні, розподіл та перерозподіл ВВП (рис. 1). Особливу роль у такій структурі відіграють фінансові інструменти. Саме їх склад, види та особливості використання і дозволяють покращити частково роботу окресленого механізму, забезпечити ефективність його роботи в сучасних умовах. Сукупність фінансових інструментів не є сталою, а їх кількість постійно змінюється залежно від економічного розвитку, виникнення нових видів фінансових відносин у країні. Саме така трансформаційна сутність окреслених типів інструментів обумовлює також важливість їх вивчення.



Рис. 1. Модель фінансового механізму

Джерело: складено авторами з урахуванням [8; 12].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Складність дослідження видів фіскальних інструментів на сьогодні полягає у наявності невеликої кількості наукових праць, у яких ґрунтовно вивчається окреслене питання. У певній частині таких робіт досить часто фіскальні інструменти ототожнюються з податковими або бюджетними інструментами. Також інколи до видів фіскальних інструментів відносять усі окреслені інструменти.

Наприклад, І. Канцур пропонує розглядати фіскальні інструменти як сукупність бюджетних інструментів (бюджетні плани, бюджетні норми і нормативи, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетні санкції, бюджетний контроль, міжбюджетний баланс, автоматизація бюджетного процесу) та податкових інструментів (суб'єкти оподаткування, об'єкти оподаткування, ставка податків і зборів, види податків і зборів, податкові пільги, податкові санкції, податкові консультації, податковий контроль, автоматизація оподаткування, спеціальні податкові режими) [9, с. 124].

Подібний підхід також пропонує Л. Сідельникова. У своєму дослідженні щодо використання фіскальних інструментів для державного регулювання господарської діяльності в Україні в умовах євроінтеграції авторка ототожнює фіскальні стимули та інструменти та пропонує до податкових стимулів відносити такі: знижені податкові ставки, податкові пільги та альтернатива система оподаткування, а до бюджетних – прямі (фінансування на поворотній основі; пільгове кредитування; компенсація відсотків за банківськими кредитами) та непрямі (державні гарантії за кредитами; інфраструктура підтримки; створення спеціальних інституцій) [14, с. 189].

Т. Паєнтко виокремлює такі бюджетні інструменти, як структура видатків бюджету, бюджетні інвестиції, трансферти, бюджетний дефіцит, та податкові інструменти, а саме: податкове навантаження, податкові ставки, податкові пільги, спеціальні режими оподаткування, альтернативні режими оподаткування, розстрочення і відстрочення податкових платежів [13]. Л. Баранник та В. Даценко зауважують, що в арсеналі державних фіскальних інструментів чільне місце посідають податкові важелі. Зазвичай, це податки, податкові пільги, податкові режими. Вважаємо, що до них можна віднести й податкову культуру суспільства [3, с. 31].

І. Дем'янчук, досліджуючи вплив фіскальних інструментів з метою регулювання доходів і витрат сектору домогосподарств, виокремлює такі інструменти: збільшення обсягів соціальних трансфертів, підвищення податкового навантаження на доходи громадян, зниження податкового навантаження на доходи громадян, підвищення рівня майнового оподаткування, підвищення оподаткування споживання [7, с. 70]. Проте, на наше переконання, у цьому контексті автор більшу увагу приділяє не конкретизації самих фіскальних інструментів, а наслідкам, які можуть бути при різних варіантах їх використання. Зазначимо також, що, з іншого боку, для розвитку домогосподарств можуть за необхідності використовуватися і інші види фіскальних інструментів.

Отже, позиції більшості науковців сходяться, що фіскальні інструменти за своїм змістом є сукупністю бюджетних та податкових інструментів. Зауважимо, що представлені наукові підходи науковців до розгляду видів фінансових інструментів також відрізняються складом інструментів, які ними виділяються. Це свідчить про складність ідентифікації видів таких інструментів. Цілком зрозуміло, що визначити їх вичерпний перелік взагалі складно.

Вважаємо, що загалом перелік фіскальних інструментів дійсно можна розглядати як сукупність податкових, бюджетних інструментів, які в поєднанні забезпечують можливість функціонування вже фіскального механізму в системі державних фінансів. Цілком також зрозуміло, що існують також специфічні фіскальні інструменти, використання яких дозволяє впливати виключно на окремі типи економічних суб'єктів з метою досягнення визначених цілей. З урахуванням окреслених вище теоретичних положень на рис. 2 відображені основні, найбільш використовувані органами державної влади фіскальні інструменти.

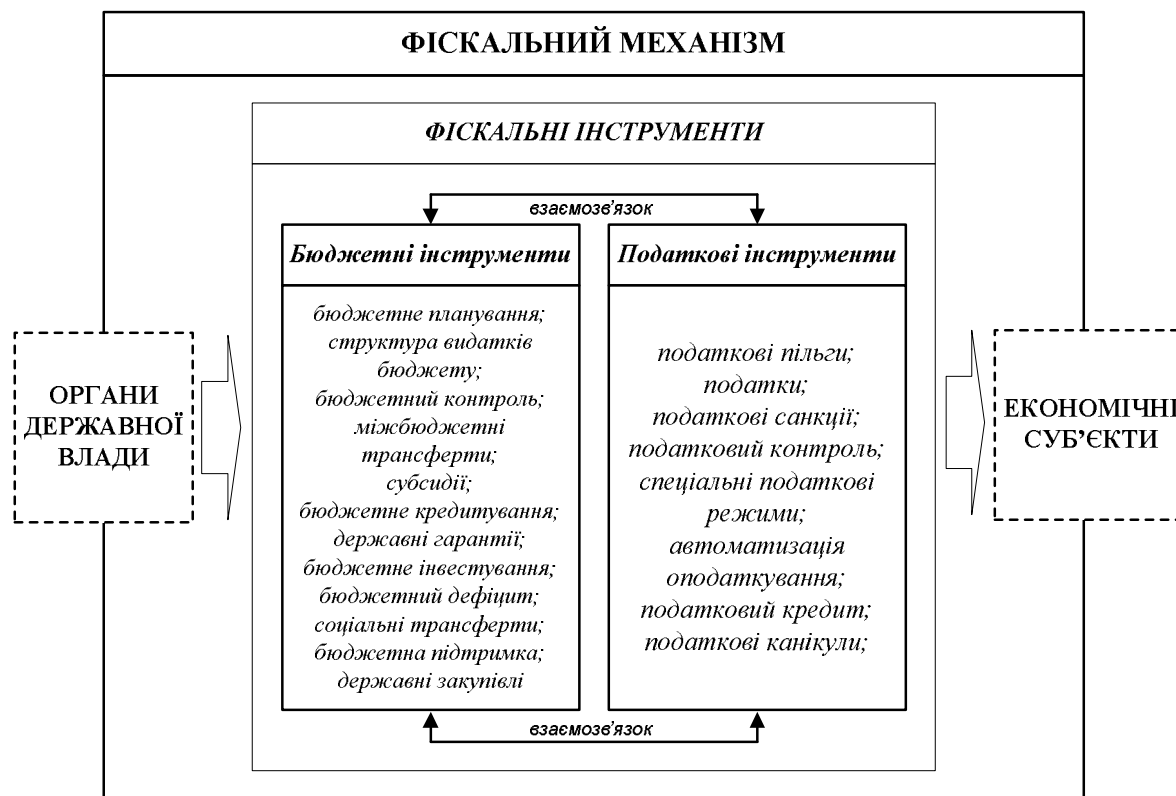


Рис. 2. Види фіскальних інструментів

Джерело: складено авторами з урахуванням [19; 20; 22].

Таким чином, аналізуючи інформацію рис. 2, можна стверджувати, що на сьогодні органами державної влади різних рівнів уже розроблений значний спектр фіскальних інструментів, використання яких дозволяє здійснювати державне регулювання економічних процесів у країні, перерозподіляти фінансові ресурси, підвищувати соціально-економічний розвиток країни.

Висновки і пропозиції. Отже, у статті проведено дослідження сутності фіскальних інструментів, їх видів. Особлива увага приділена вивченню ролі таких інструментів у процесах державного регулювання економічним розвитком. З'ясовано, що фіскальні інструменти безпосередньо за своєю природою використовуються для акумулювання фінансових ресурсів економічних суб'єктів з метою формування доходів державного бюджету. Також у статті встановлено, що фіскальні інструменти є невід'ємною складовою фіскального механізму, який активно використовується органами державної влади для акумулювання, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів. Відповідно встановлено, що фіскальний механізм є невід'ємною складовою фінансового механізму й відіграє ключову роль у функціонуванні системи державних фінансів.

Вагому увагу у статті приділено визначенню видів фіскальних інструментів та їхнього змісту. Отримані результати дослідження дозволяють констатувати наявність значної кількості різних фіскальних інструментів. Також встановлено, що їх виникнення та розвиток безпосередньо пов'язані з економічною політикою, роллю держави в розвитку господарських відносин тощо. У статті визначено, що в переважній більшості випадків фіскальні інструменти науковці розглядають як загальну систему з бюджетних та податкових інструментів. Відповідно, було конкретизовано такі інструменти, встановлено, що саме лише при їх поєднанні, органи державної влади отримують можливості забезпечувати ефективний розподіл та використання фінансових ресурсів.

Отже, враховуючи отримані результати, цілком ствердно можна констатувати визначальну роль фіскальних інструментів у розвитку економіки країни, окремих галузей та секторів господарства. Саме наявність різних видів фіскальних інструментів, які дозволяють впливати на розвиток різних економічних систем, обумовлює також і важливість реалізації подальших економічних досліджень у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Алескерова Ю. В. Фіскальний механізм соціально-економічної сфери як складова частина фінансового механізму держави. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 3. С. 98-101.
2. Амбрик Л. Розбудова фіскального інструментарію забезпечення економічного зростання в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук :08.00.08 / ТНЕУ. Тернопіль, 2013. 18 с.
3. Баранник Л. Б., Даценко В. В. Фіскальні інструменти стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 1(57). С. 29-39.
4. Ваврін М. Р. Фіскальне регулювання економічної безпеки України : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. 24 с.
5. Гончаренко Н. І., Доля Р. М., Сурін Д. В. Фіскальний інструментарій як ключовий елемент системи регулювання економічного розвитку держави на макрорівні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2016. Вип. 5. С. 90-93.
6. Грицюк І. В. Бюджетно-податкові інструменти регулювання дефіциту бюджету. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18, № 2. С. 146-152.
7. Дем'янчук І. А. Фіскальні інструменти регулювання доходів і витрат сектору домогосподарств. *Економіка та держава*. 2015. № 4. С. 69-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_4_17.
8. Дубина М. В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри: теорія, методологія, практика : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2018. 668 с.
9. Канцур І. Фіскальний механізм: сутність, інструменти та принципи його дії. *Світ фінансів*. 2015. № 4. С. 117-129. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/909/917>.
10. Касперович Ю. В. Фіскальна безпека держави в умовах гібридної війни: аналітична доповідь. Київ : Фенікс, 2019. 128 с.
11. Масліченко С. О. Фіскальний механізм у системі державного регулювання : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 / Київський національний економічний ун-т. Київ, 2002. 19 с.
12. Механізм формування системи парабанківських посередників на фінансовому ринку в контексті забезпечення економічної безпеки України : монографія / С. М. Шкарлет, О. І. Гонта, В. Г. Маргасова, М. В. Дубина. Чернігів : ЧНТУ, 2014. 272 с.
13. Паєнтко Т. В. Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків. *Ефективна економіка*. 2011. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=659>.
14. Сідельникова Л. П., Онікієнко Н. В. Фіскальні інструменти державного регулювання господарської діяльності в умовах євроінтеграції. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 18. С. 187-191. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/18_2017/39.pdf.
15. Слатвінська М. О. Фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / Одеський національний економічний університет. Одеса, 2019. 43 с.
16. Фільо М. М. Фіскальні інститути мінімізації податкових витрат : автореф. дис. ... канд. екон. наук :08.00.08 / ТНЕУ. Тернопіль, 2014. 24 с.
17. Хлебнікова І. І. Фіскальні та регулятивні ефекти акцизного оподаткування в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2018. 23 с.
18. Шапошников К. С., Крилов Д. В., Якушко І. В. Теоретичні аспекти визначення сутності фіскальних інструментів. *Бізнес Інформ*. 2021. № 7. С. 228-233.
19. Шкарлет С. М., Гонта О. І., Дубина М. В. Особливості застосування системного підходу до пізнання економічних явищ. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4 (8), ч. 1. С. 9-17.
20. Abramova A., Shaposhnykov K., Zhavoronok A., Liutikov P., Skvirskyi I., Lukashev O. Ecosystem of VAT Administration in E-Commerce: Case of the Eastern Europe Countries. *Estudios de economía aplicada*. 2021. Vol. 39, No. 5. DOI: <http://dx.doi.org/10.25115/eea.v39i5.4909>.

21. Bazilinska O., Panchenko N. Fiscal Mechanism of Unshadowing of the Economy of Ukraine. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2018. Т. 3, № 1. С. 8-13. URL: <http://spne.ukma.edu.ua/article/view/148768>.

22. Shkarlet S., Dolozina I., Dubyna M. Budgetary revenue breakdown at the local level of public administration in federal countries. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5, No. 3. Pp. 218-224.

References

1. Aleskerova, Yu.V. (2016). Fiskalni mekhanizm sotsialno-ekonomichnoi sfery yak skladova chastyna finansovoho mekhanizmu derzhavy [Fiscal arrangements socio-economic areas as a part of the state financial mechanism]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 3, 98-101.

2. Ambryk, L. (2013). *Rozbudova fiskalnoho instrumentariiu zabezpechennia ekonomichnoho zrostantia v Ukraini [Development of fiscal instrumentarium of economic growth providing in Ukraine]* [PhD dissertation, TNEU].

3. Barannyk, L.B., & Datsenko, V.V. (2017). Fiskalni instrumenty stymuliuvannia innovatsiino-investytsiinoi diialnosti pidpriemstv [Fiscal instruments to stimulate innovation and investment activities of enterprises]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia – Scientific view: economics and management*, (1(57)), 29-39.

4. Vavrin, M.R. (2015). *Fiskalne rehuliuвання ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Fiscal Regulation of Ukraine's Economic Security]* [PhD dissertation, Lvivskiyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka].

5. Honcharenko, N.I., Dolia, R.M., Surin, D.V. (2016). Fiskalni instrumentarii yak kliuchovyi element systemy rehuliuвання ekonomichnoho rozvytku derzhavy na makrorivni [Fiscal instruments as key element of state economic development regulation at macrolevel]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm» – Bulletin of VN Karazin Kharkiv National University. Series “International Relations. Economy. Local lore. Tourism”*, 5, 90-93.

6. Hrytsiuk, I.V. (2014). Biudzhethno-podatkovyi instrumenty rehuliuвання defitsytu biudzhetu [Budget and tax instruments of budget deficit regulation]. *Ekonomichniy analiz – Economic analysis*, 18(2), 146-152.

7. Demianchuk, I.A. (2015). Fiskalni instrumenty rehuliuвання dokhodiv i vytrat sektoru domohospodarstv [Fiscal adjustment tools sector income and expenditure of households]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, (4), 69-72. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_4_17.

8. Dubyna, M.V. (2018). *Mekhanizm rozvytku rynku finansovykh posluh na osnovi formuvannia instytutu doviry: teoriia, metodolohiia, praktyka [The mechanism of financial services market development based on the formation of the institution of trust: theory, methodology, practice]*. ChNTU.

9. Kantsur, I. (2015). Fiskalni mekhanizm: sutnist, instrmenty ta prytsny py yoho dii [Fiscal mechanisms: the essence, tools and principles of its actions]. *Svit finansiv – The world of finance*, (4), 117-129. <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/909/917>.

10. Kasperovych, Yu.V. (2019). *Fiskalna bezpeka derzhavy v umovakh hibrydnoi viiny: analitychna dopovid [State fiscal security in a hybrid war: an analytical report]*. Feniks.

11. Maslichenko, S.O. (2002). *Fiskalni mekhanizm u systemi derzhavnogo rehuliuвання [Fiscal mechanism in the state regulation system]*. [PhD dissertation, Kyivskiyi natsionalnyi ekonomichniy un-t].

12. Shkarlet, S.M., Honta, O.I., Marhasova, V.H., Dubyna, M.V. (2014). *Mekhanizm formuvannia systemy parabankivskykh poserednykiv na finansovomu rynku v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [The mechanism of the formation of the system of parbank intermediaries in the financial market in the context of ensuring economic security of Ukraine]*. ChNTU.

13. Paientko, T.V. (2011). Instrumenty fiskalnoho rehuliuвання finansovykh potokiv [Instruments of fiscal regulation of financial flows]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, (8). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=659>.

14. Sidelnikova, L.P., Onikiienko, N.V. (2017). Fiskalni instrumenty derzhavnogo rehuliuвання hospodarskoi diialnosti v umovakh yevrointehratsii [Fiscal instruments of the state regulation of economic activity in terms of european integration]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 18, 187-191. http://bses.in.ua/journals/2017/18_2017/39.pdf.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

15. Slatvinska, M.O. (2019). *Fiskalna polityka v umovakh modernizatsii finansovoi systemy [Fiscal policy in the conditions of modernizing the financial system]*. [Doctor dissertation, Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet].

16. Filo, M.M. (2014). *Fiskalni instytuty minimizatsii podatkovykh vtrat [Fiscal institutions of tax losses minimization]*. [PhD dissertation, TNEU].

17. Khliebnikova, I.I. (2018). *Fiskalni ta rehuliatyvni efekty aktyznoho opodatkuvannia v Ukraini [Fiscal and regulatory effects of excise taxation in Ukraine]*. [PhD dissertation, Universytet derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy].

18. Shaposhnykov, K.S., Krylov, D.V., Yakushko, I.V. (2021). Teoretychni aspekty vyznachennia sutnosti fiskalnykh instrumentiv [The Theoretical Aspects of Defining the Essence of Fiscal Instruments]. *Biznes Inform – Business Inform*, (7), 228–233.

19. Shkarlet, S.M., Honta, O.I., Dubyna, M.V. (2016). Osoblyvosti zastosuvannia systemnoho pidkhodu do piznannia ekonomichnykh yavyshch [Features of the system approach application to knowledge of the economic phenomena]. *Naukovyi visnyk Polissia – Scientific Bulletin of Polissya*, (4(8)), 1, 9-17.

20. Abramova, A., Shaposhnykov, K., Zhavoronok, A., Liutikov, P., Skvirskyi, I., Lukashev, O. (2021). Ecosystem of VAT Administration in E-Commerce: Case of the Eastern Europe Countries. *Estudios de economía aplicada*, 39(5). <http://dx.doi.org/10.25115/eea.v39i5.4909>.

21. Bazilinska, O., Panchenko, N. (2018). Fiscal Mechanism of Unshadowing of the Economy of Ukraine. *Scientific notes of NaUKMA. Economic sciences*, 3(1), 8-13. <http://spne.ukma.edu.ua/article/view/148768>.

22. Shkarlet, S., Dolozina, I., Dubyna, M. (2019). Budgetary revenue breakdown at the local level of public administration in federal countries. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(3), 218-224.

Шапошников Костянтин Сергійович – доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України (вул. Митрополита Василя Липківського, 36, Київ, 03035, Україна)

Shaposhnykov Kostiantyn – Doctor of Economics, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Head of the Department of Research and Attestation of Scientific Personnel, State Scientific Institution “Institute of Education Content Modernization” of the Ministry of Education and Science of Ukraine (36 Mytropolita Vasylia Lypkivskoho Str., 03035 Kyiv, Ukraine).

E-mail: k.s.shaposhnykov@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0640-9934>

researcherID: <https://publons.com/researcher/1415462/kostiantyn-shaposhnykov/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57205183321>

Крилов Денис Валерійович – доктор економічних наук, заслужений економіст України, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Запорізький національний університет (вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, 69600, Україна).

Krylov Denys – Doctor of Economics, Honored Economist of Ukraine, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhzhia National University (66 Zhukovskoho Str., 69600 Zaporizhzhia, Ukraine).

E-mail: d.v.krilov76@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8522-5433>

Якушко Інна Валеріївна – кандидат економічних наук, асистент кафедри обліку і аудиту, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна).

Yakushko Inna – PhD in Economics, Assistant of the Department of Accounting and Auditing, Taras Shevchenko National University of Kyiv (60 Volodymyrska Str., 01033 Kyiv, Ukraine).

E-mail: yakushko_i@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1161-7383>